

Met potlood en computer

Anton van Hooff

Natuurlijk zijn het altijd de verliezers die zich beklaagen over gebrekkige procedures. In de politiek gaat het niet anders dan in de sport: de nederlaag was te wijten aan de partijdige scheidsrechter en de eivormige bal. Na de verkiezingen waren het eerst de weggevaagde Janmaten en de senioren die een duivel in de black box van de stemmachines vermoedden. Ook het CDA begon te steigeren toen het erop leek dat het nog een zetel verloor aan de VVD omdat er iets fout was gegaan in Tilburg. Inmiddels lijkt een blunder in Gramsbergen de christen-democraten voor die klap te compenseren. Dan is aan het licht gekomen dat kandidaten met rangnummer 31 op de lijst opvallend veel voorkeurstemmen hebben gekregen, waarschijnlijk doordat ze in de rij naast de lijsttrekker op het computerpaneel staan. Sommige kiezers drukken niet de knop vóór, maar achter de kandidaat van hun keuze. Er is dus wel enige reden om het gebruik van de stemcomputer, die 80 procent van de uitslag verwerkt, ter discussie te stellen.

De Kiesraad moet alle verdenkingen over zijn kant laten gaan, want hij kan niet bewijzen dat de stemcomputers geen fout hebben gemaakt, zo heeft mr. L. Pronk, adjunct-secretaris van dat toezichthoudende orgaan, moeten toegeven. Het is te simpel de wrevel af te doen als het gedrag van de slechte verliezer. Waarom zou een democraat, die wantrouwen als principe heeft, opeens zijn volledige vertrouwen aan een apparaat geven? Het is niet genoeg dat technici bezweren dat er niets fout kan gaan. Dat verhaal hebben we te vaak gehoord, totdat bleek dat waterdichte systemen toch niet volkomen veilig waren. Het onbevredigende van de situatie is vooral dat er geen enkele controle achteraf mogelijk is. Het staat iedereen vrij de meest fantastische manipulaties te vermoeden, zolang er geen verificatie mogelijk is. In het oude systeem bleven de stembiljetten als hard bewijs beschikbaar. Telfouten die in de haast van de verkiezingsavond waren gemaakt, konden achteraf zonder schaamte worden hersteld. Nu wordt er van de burger verwacht dat hij de technicus gelooft. Dat is niet alleen te veel gevraagd, het is vanuit democratisch oogpunt volstrekt onaanvaardbaar: het volk, niet de com-

puter is soeverein.

Het moet mogelijk zijn een bevredigende oplossing te vinden met behoud van de belangrijkste voordelen van de gecomputeriseerde stemming, te weten snelheid van verwerking en vermindering van telfouten bij handmatige telling op de hectische verkiezingsavond. We vullen tegenwoordig haast routinematig enquêteformulieren in waarop we het gewenste antwoord aangeven door een hokje zwart te maken. Het Cito werkt bijvoorbeeld met zulke papieren, die machinaal kunnen worden gelezen. Zo kunnen ze razendsnel worden verwerkt, met uitschakeling van menselijke fouten, maar met behoud van het stuk waarmee een mening is uitgedrukt. In geval van panne kan men altijd terugvallen op het originele papier. Onze behoorlijk gecomputeriseerde Nijmeegse faculteit bewaart de handmatig ingevulde tentamenbriefjes als de eigenlijke bewijsstukken. Bovendien worden de schriftelijke tentamens minstens een jaar bewaard zodat fouten van de computer — of van degene die het apparaat bedient — altijd kunnen worden gecorrigeerd. Zo blijft de computer op de plaats die hij verdient, die van nederig hulpmiddel. Het is niet moeilijk deze verstandige, gemengde systemen voor verkiezingsgebruik aan te passen. De kiezer krijgt gewoon het vertrouwde stemformulier voor zich, liefst met een rood potlood, of als computers echt kleurenblind zijn, met een zwarte stift. De kiezer trekt zich met dit biljet rustig terug in een van de oude, vertrouwde stemhokjes. Zonder de druk van een rij wachtenden achter hem bepaalt hij zijn keuze — nu doen zich bij het beperkte aantal stemcomputers per lokaal vaak opstoppingen voor. Als de kiezer het hokje van zijn keuze heeft ingevuld, stopt hij het biljet niet in de gleuf van een stembus, maar in het leesapparaat van de stemcomputer. Aan het eind van de verkiezingsdag is de voorlopige uitslag even snel ter beschikking als bij de stemmachines die nu in kwade reuk staan. De originele stembiljetten blijven ter beschikking, want ze zijn door de stemmer achtergelaten. Bij de minste aanleiding kunnen die oorspronkelijke bewijsstukken worden geraadpleegd, bij een nipt verschil evengoed als bij een onzinnige verdenking van een verliezer. In een democratie mag nooit het lamme excuus gelden dat de computer het heeft gedaan.

Anton van Hooff is classicus